NN 70/2018 (1.8.2018.), Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

PROTOKOL

O POSTUPANJU U SLUČAJU SEKSUALNOG NASILJA

I. UVOD

Seksualno nasilje, uz obiteljsko, ulazi u dominantne oblike rodno uvjetovanog nasilja, to jest one vrste nasilja u kojima je u većini slučajeva počinitelj muškarac, a većina žrtava su žene. Rodno uvjetovano nasilje prisutno je u svim dijelovima svijeta bez obzira na kulturu i vremensko razdoblje. Žrtve su izložene psihičkom, fizičkom, seksualnom i ekonomskom nasilju te sustavnoj izolaciji koja ih čini još ranjivijima i izloženijima različitim oblicima nasilja.

Neki oblici nasilja su prepoznati i za njih postoje odgovarajuće kazne ili se pak ubrzano utvrđuju jasne procedure za njihovo kažnjavanje i prevenciju. Drugi oblici nasilja su zbog mnogih razloga manje prepoznati ili nevidljivi, obavijeni velom šutnje i predrasuda, stigmatizacijom i nepostojanjem odgovarajućih mehanizama zaštite žrtava i kažnjavanja počinitelja. Seksualno nasilje pripada upravo takvim najtežim zločinima i najmanje prijavljivanim. Ono se događa češće nego što se misli. Njegove posljedice su dalekosežnije nego što je većina osoba, uključujući i one koje su ga doživjele, spremna priznati, a njegova cijena, psihološka, zdravstvena i ekonomska, za samu osobu, njezinu obitelj i širu zajednicu i društvo je nesagledliva te ne ostavlja mogućnost prešutnog toleriranja.

Republika Hrvatska stranka je brojnih međunarodnih dokumenata, koji zajedno s nacionalnim zakonodavstvom te strateškim dokumentima čine pravni okvir usmjeren zaštiti žrtava seksualnog nasilja.

Prvi Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Vlada je usvojila 2012. godine (u daljnjem tekstu: Protokol), a temeljio se na tada važećim zakonima i podzakonskim aktima, na *Preporuci Rec(2002)5 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandumu s objašnjenjima,* a sadržajno ishodište je nalazio i u obvezama propisanim *Nacionalnom politikom za ravnopravnost spolova, za razdoblje 2011. do 2015. godine,* koju je donio Hrvatski sabor 15. srpnja 2011. godine. Budući da Protokol u svojim Završnim odredbama sadrži obvezu ažuriranja teksta sukladno izmjenama, odnosno dopunama propisa koji su za Protokol relevantni, Vlada je u rujnu 2014. godine donijela prvi takav revidirani tekst Protokola.

Protok vremena za posljedicu je imao donošenje novih nacionalnih i međunarodnih propisa s kojima i danas Protokol mora biti usklađen. Recentne izmjene *Zakona o kaznenom postupku,* preuzimanje *Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (Direktiva o pravima žrtava),* ratifikacija *Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* (u daljnjem tekstu: *Istanbulska konvencija),* te objave novih publikacija i statističkih pokazatelja o seksualnom nasilju, neki su od razloga za pristupanje izradi novog Protokola. Stoga ovaj Protokol svojim utemeljenjem, ali i sadržajem proizlazi iz prethodnog Protokola, uz osuvremenjivanje aktualnim propisima i novim dostupnim podacima.

Protokol je razvijen kako bi osigurao trenutnu, suosjećajnu, rodno i kulturalno osjetljivu sveobuhvatnu pomoć i potporu svih nadležnih institucija.

Ciljevi Protokola su:

1) uvođenje standardiziranog postupka prema žrtvama seksualnog nasilja bez obzira na njihovu dob, mjesto u kojem im se nasilje dogodilo, spol i/ili druge osobne karakteristike. Standardizirani postupak osigurava jedinstvenu praksu svih nadležnih tijela i institucija u Republici Hrvatskoj te pružanje kvalitetne, učinkovite prema žrtvi usmjerene pomoći i potpore;

2) upoznavanje svih osoba iz državnih institucija, tijela i organizacija civilnog društva koje rade na problemu seksualnog nasilja, s mogućnostima, pravima i obvezama svakog od relevantnih čimbenika u procesu prijave i procesuiranja nasilja te skrbi za žrtve seksualnog nasilja;

3) dugoročni utjecaj na smanjenje seksualnog nasilja, očekujući povećanje vjerojatnosti njegove prijave, procesuiranja i osude počinitelja te ustanovljavanje sustavnih i učinkovitih mehanizama zaštite i pomoći žrtvama ovog kaznenog djela;

4) osiguravanje pravovremene i suosjećajne, prema žrtvi usmjerene skrbi, koja osigurava emocionalnu potporu i smanjuje rizik od daljnjeg razvoja traumatskih poremećaja žrtve;

5) osiguravanje standardiziranog i odgovarajućeg prikupljanja dokumentacije i pohrane fizičkih dokaza posebno obučenih stručnjaka/inja što će dovesti do veće vjerojatnosti identifikacije, procesuiranja i osude počinitelja seksualnog nasilja;

6) osiguravanje kvalitetne medicinske zaštite žrtvama seksualnog nasilja, uključujući pregled, tretman te praćenje zdravstvenog stanja žrtve;

7) omogućavanje korištenja interdisciplinarnog pristupa u pružanju pomoći žrtvi koristeći usluge institucionalnih i izvaninstitucionalnih oblika skrbi za žrtve seksualnog nasilja na lokalnoj razini;

8) osiguravanje povjerljivosti podataka u skladu s odredbama *Zakona o zaštiti osobnih podataka (»Narodne novine«, br. 103/03, 118706, 41/08, 130/11, 106/12), Zakona o službenoj statistici (»Narodne novine«, br. 103/03, 75/09, 59/12, 12/13), Zakona o medijima (»Narodne novine«, br. 59/04, 84/11, 81/13), Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu (»Narodne novine«, br. 64/15),* etičkih kodeksa stručnih osoba i međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka, a odnose se na zaštitu privatnosti.

Protokol sadrži:

a) obveze nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim seksualnom nasilju;

b) oblike, način i sadržaj suradnje između nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim seksualnom nasilju;

c) završne odredbe kojima se propisuju postupanja u skladu s aktivnostima ovog Protokola.

Ustav Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: *Ustav),* kao jedinstveni opći pravni akt s najvišom pravnom snagom u Republici Hrvatskoj, u svojim odredbama propisuje obvezu zaštite ljudskih prava, zabranjuje zlostavljanje i diskriminaciju. Članak 3. *Ustava* kao jednu od temeljnih vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske propisuje ravnopravnost spolova, člankom 22. jamči se nepovredivost slobode i osobnosti, člankom 23. zabranjuje se bilo koji oblik zlostavljanja, člankom 26. jamči se jednakost pred sudovima i drugim tijelima s javnim ovlastima, te se člankom 35. propisuje zaštita dostojanstva.

Od međunarodnih dokumenta usmjerenih na zaštitu žrtava seksualnog nasilja svakako treba istaknuti *Istanbulsku konvenciju, Konvenciju UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena /CEDAW/ i Fakultativni protokol, Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Deklaraciju Ujedinjenih naroda (u* daljnjem tekstu UN-a) *o uklanjanju nasilja nad ženama* iz 1993. godine, *Konvenciju VE o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, Konvenciju UN-a o pravima djeteta, Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, Preporuku Rec (2002)5 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandumu s objašnjenjima, Opću preporuku br. 35. o rodno utemeljenom nasilju nad ženama* iz 2017. godine, *Pekinšku platformu* iz 1995. godine te *Rezoluciju o ljudskim pravima 2005/41,* prihvaćenu na 57. zasjedanju Vijeća za ljudska prava, 19. travnja 2005. godine.

UN *Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena – CEDAW* Republika Hrvatska ratificirala je 9. rujna 1992. godine, a *Fakultativni protokol uz Konvenciju* 7. ožujka 2001. i na taj način potvrdila spremnost da ženama osigura uživanje ili korištenje ljudskih prava i osnovnih sloboda na svim područjima djelovanja. *Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* i odgovarajuće *Protokole za primjenu Konvencije* Republika Hrvatska ratificirala je još 1997. godine, a ratifikacijom Protokola 12. preuzela je obvezu implementacije odredaba o općoj zabrani diskriminacije u nacionalno zakonodavstvo.

Deklaracija UN-a o uklanjanju nasilja nad ženama usvojena je na Općoj skupštini UN-a, 20. prosinca 1993. godine te u članku 2. navodi:

»Pojam nasilja protiv žena valja shvatiti tako da obuhvaća, ali nije ograničen na sljedeće:

a) fizičko, spolno i psihološko nasilje koje se događa u obitelji, uključujući udaranje, spolno zlostavljanje ženske djece u kućanstvu, nasilje povezano s institucijom miraza, bračno silovanje, osakaćivanje ženskih genitalija i ostale tradicionalne postupke štetne za žene, izvanbračno nasilje i nasilje vezano uz eksploataciju;

b) fizičko, spolno i psihološko nasilje koje se odvija u društvenoj zajednici, uključujući silovanje, spolno zlostavljanje, spolno napastovanje i zastrašivanje na poslu, u obrazovnim ustanovama i drugdje, trgovanje ženama i prisilna prostitucija;

c) fizičko, spolno i psihološko nasilje počinjeno ili tolerirano od države u kojoj se događa.«

Sukladno Dodatku II. *Preporuke Rec(2002)5 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o zaštiti žena od nasilja* seksualno nasilje je »svaki seksualni čin počinjen protiv volje druge osobe, uključujući seksualno izrugivanje i zadirkivanje, zurenje, nepoželjne komentare, egzibicionizam, uvredljive telefonske pozive, nepoželjne seksualne prijedloge, prisilno gledanje ili sudjelovanje u pornografiji, nepoželjno dodirivanje, prisilan seks, silovanje, incest, bolan ili ponižavajući seksualni čin, prisilnu trudnoću, trgovinu ženama i njihovo iskorištavanje u industriji seksa«.

Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (u daljnjem tekstu: *Direktiva o pravima žrtava)* stupila je na snagu 15. 11. 2012. godine. Države članice bile su dužne implementirati odredbe *Direktive o pravima žrtava* u nacionalno zakonodavstvo do 16. 11. 2015. godine. *Direktiva o pravima žrtava* osigurava da se osobe koje su bile žrtve kaznenog djela prepozna, da se prema njima postupa s poštovanjem te da dobiju odgovarajuću zaštitu, potporu i pristup pravosuđu. *Direktiva o pravima žrtava* u članku 1. navodi da »države članice osiguravaju da se žrtve priznaju kao žrtve i da se prema njima postupa s poštovanjem, na osjećajan, primjeren, stručan i nediskriminirajući način, u svim kontaktima sa službama za potporu žrtvama i službama za popravljanje štete ili nadležnim tijelom, koji postupaju u okviru kaznenog postupka«. *Direktiva o pravima žrtava* propisuje katalog prava i novina koje je nužno implementirati u nacionalno zakonodavstvo te sukladno tome i u odredbe Protokola. Tako su u Republici Hrvatskoj radi preuzimanja *Direktive o pravima žrtava* doneseni *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (»Narodne novine«, br. 70/17), Zakon o kaznenom postupku (»Narodne novine«, br. 70/17)* te *Uredba o preuzimanju Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (»Narodne novine«, br. 13/18).*

Istanbulsku konvenciju Republika Hrvatska je ratificirala 13. travnja 2018. godine. Cilj *Istanbulske konvencije* je suzbiti sve oblike nasilja i diskriminacije, promicanje pune ravnopravnosti žena i muškaraca, razvoj sveobuhvatnih okvira, politika i mjera za zaštitu i pomoć žrtvama svih oblika nasilja, te pružanje podrške i pomoći organizacijama i institucijama u uspostavljanju efikasne suradnje i usvajanja sveobuhvatnog pristupa u suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Europska unija potpisala je *Istanbulsku konvenciju* 13. lipnja 2017. godine i Vijeće Europe je ukazalo na važnost koju države članice EU pridaju *Konvenciji.* U trenutku ratifikacije *Istanbulske konvencije* njezine odredbe postale su dio pravnog poretka Republike Hrvatske, sukladno *Ustavu,* što će biti temelj za nadogradnju nacionalnog zakonodavstva u području suzbijanja seksualnog nasilja.

Također, važno je istaknuti i definiciju seksualnog nasilja kako je postavlja *Istanbulska konvencija* u članku 36: »Seksualno nasilje, uključujući silovanje:

a) vaginalna, analna ili oralna penetracija seksualne naravi bilo kojim dijelom tijela ili predmetom u tijelo druge osobe bez pristanka te osobe;

b) druge radnje seksualne naravi s drugom osobom bez pristanka te osobe;

c) utjecanje da druga osoba, bez svojega pristanka, sudjeluje u radnjama seksualne naravi s trećom osobom. Pristanak mora biti dobrovoljan kao rezultat slobodne volje osobe, što se procjenjuje prema okolnostima slučaja.«

Posebno je potrebno istaknuti odredbe *Konvencije o pravima osoba s invaliditetom,* osobito članak 16. – »Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja«, gdje su propisane obveze države u pogledu zaštita osoba s invaliditetom od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i aspekte istih vezane uz spol. Navedeno obuhvaća i seksualno nasilje usmjereno na žene i djevojke s invaliditetom. Odbor za prava osoba s invaliditetom UN-a u *Općem komentaru br. 3 (2016)* na članak 6. Konvencije, u vezi članka 16. Konvencije, navodi kako ženama s invaliditetom prijeti veći rizik od nasilja, izrabljivanja i zlostavljanja u usporedbi s ostalim ženama.

Ovaj Protokol usklađen je sa sljedećim propisima: *Kazneni zakon (»Narodne novine«, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17), Zakon o kaznenom postupku (»Narodne novine«, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17), Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (»Narodne novine«, br. 70/17), Zakon o ravnopravnosti spolova (»Narodne novine«, br. 82/08, 69/17), Zakon o suzbijanju diskriminacije (»Narodne novine«, br. 85/08, 112/12), Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (»Narodne novine«, br. 80/08, 27/11), Zakon o socijalnoj skrbi (»Narodne novine«, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17), Obiteljski*

zakon (»Narodne novine«, br. 103/15), Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (»Narodne novine«, br. 76/09, 92/14), Zakonu o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu (»Narodne novine«, br. 64/15), Zakon o radu (»Narodne novine«, br. 93/14, 127/17).

Kazneni zakon u glavi XVI. definira kaznena djela protiv spolne slobode, a u glavi XVII. definira kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Izmjenama i dopunama *Kaznenog zakona* iz 2015. godine u hrvatsko zakonodavstvo su, između ostalog, prenesene odredbe *Direktive 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP* te su uzeti u obzir i standardi i obveze sadržani *u Istanbulskoj konvenciji. Kazneni zakon* propisuje katalog kaznenih djela kod kojih će se prema počinitelju primijeniti kazneno zakonodavstvo Republike Hrvatske iako je počinio djelo koje nije kažnjivo na teritoriju države u kojoj je ono počinjeno, a radi se o kaznenim djelima koja se prvenstveno odnose na spolno zlostavljanje djece. Sukladno *Kaznenom zakonu* uvjet za progon nisu prijave od strane žrtve kaznenog djela ili dostava informacija od strane države u kojoj je djelo počinjeno.

Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji u nacionalno zakonodavstvo Republike Hrvatske prenesene su odredbe *Direktive o pravima žrtava* s ciljem, između ostalog, postizanja obazrivog pristupa prema žrtvi nasilja radi sprječavanja njene sekundarne viktimizacije, adekvatne informiranosti žrtve o njenim pravima te skrbi nadležnih tijela o pravima žrtve u postupovnim radnjama. *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* uzet će u obzir standarde i obveze sadržane u *Istanbulskoj konvenciji* koja prepoznaje i osuđuje sve oblike nasilja nad ženama i nasilja u obitelji te naglašava imperativ stvaranja Europe bez nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, a radi transponiranja *Direktive o pravima žrtava,* promijenjene su odredbe o žrtvama i oštećenicima. Prema novoj definiciji, žrtva je fizička osoba koja je izravno pogođena počinjenim kaznenim djelom i koja je uslijed toga pretrpila fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda (tzv. »izravna žrtva«). Žrtvom se smatraju i bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom, te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati (tzv. »posredna žrtva«). Novom definicijom vrši se jasno razlikovanje pojma oštećenika kao procesnog instituta koji obuhvaća žrtvu i pravnu osobu na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno koje aktivno sudjeluju u postupku kroz korištenje djelatnih procesnih prava koja im pripadaju sukladno odredbama *Zakona o kaznenom postupku* od osnovnog pojma žrtve koji, uz to što je vezan isključivo za fizičku osobu, ne traži aktivno sudjelovanje u postupku, obzirom da žrtva može odlučiti i da se uopće ne miješa u tijek kaznenog postupka. Također, proširena su prava žrtve, te obuhvaćaju između ostalog i pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela, pravo na psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela itd. *Zakonom o kaznenom postupku* detaljno se propisuju prava koja imaju žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, uz ostala prava koja im pripadaju sukladno Zakonu. Novine su i pojedinačna procjena žrtve i uređeni katalog prava oštećenika.

Zakon o ravnopravnosti spolova navodi da diskriminacija na temelju spola »označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja, uživanja ili korištenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom, socijalnom, obrazovnom ili drugom području na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena«. Izravna diskriminacija je »svako postupanje uvjetovano spolom kojim se osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji«. Neizravna diskriminacija postoji »kada neutralna pravna norma, kriteriji ili praksa stavljaju osobe jednoga spola u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe suprotnog spola, osim ako je ta pravna norma, kriterij ili praksa objektivno opravdana legitimnim ciljem, a sredstva usmjerena postizanju tog cilja su primjerena i nužna«. Uznemiravanje je »svako neželjeno ponašanje uvjetovano spolom osobe, koje ima za cilj ili koje stvarno predstavlja povredu osobnog dostojanstva i koje stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje«. Spolno uznemiravanje je »svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi, koje ima za cilj ili predstavlja povredu osobnog dostojanstva, a posebice ako stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje«.

Protokol se temelji i na obvezama propisanim *Zakonom o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu,* koji je na snazi od 18. lipnja 2015. godine. U postupku za ostvarivanje prava iz ovoga Zakona i stjecanje statusa žrtve seksualnog nasilja primjenjuje se načelo rodne jednakosti i ravnopravnosti bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Republika Hrvatska ostvarivanje prava iz ovoga Zakona osigurava prema načelima solidarnosti i pravednosti. Na žrtve seksualnog nasilja počinjenog za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu, a koje su, sukladno *Zakonu o pravima žrtava seksualnog nasilja počinjenog za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu,* Ministarstvu hrvatskih branitelja podnijele

zahtjev za ostvarivanje prava iz navedenog Zakona, primjenjivat će se isključivo odredbe istaknutog Zakona. Ovaj Protokol primjenjivat će se na navedenu kategoriju žrtava samo u onim dijelovima u kojima je isti sukladan *Zakonu o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu.*

Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela uređuju se pravo na novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela nasilja počinjenih s namjerom, pretpostavke i postupak za ostvarivanje prava na naknadu. U ovom Zakonu ne postoje posebne odredbe koje bi se odnosile isključivo na žrtve seksualnog nasilja. Također, neposrednom žrtvom smatra se osoba koja je pretrpjela teške tjelesne ozljede ili teško narušenje zdravlja kao posljedicu kaznenog djela nasilja. Kaznenim djelom nasilja smatra se:

– kazneno djelo počinjeno s namjerom uz primjenu sile ili povredom spolnog integriteta,

– kazneno djelo dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom kojim je prouzročena smrt, teška tjelesna ozljeda ili teško narušenje zdravlja jedne ili više osoba, a propisano je *Kaznenim zakonom* kao teži oblik temeljnoga kaznenog djela počinjenog s namjerom. Daljnje pretpostavke i uvjeti određeni ovim Zakonom reguliraju se odredbama kojima se detaljno propisuje naknadu kojih troškova može ostvariti žrtva, a koji se precizno definiraju. Kako se ne bi stvorila zabuna, potrebno je obratiti pažnju na činjenicu da žrtve seksualnog nasilja ne stječu pravo na naknadu automatizmom, odnosno samom činjenicom da su žrtve seksualnog nasilja, s obzirom da su za ostvarenje prava iz ovog Zakona bitne posljedice koje žrtva trpi (kao što je i navedeno – teške tjelesne ozljede ili teško narušenje zdravlja kao posljedica kaznenog djela nasilja).

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći propisuje, uz korisnike pravne pomoći koji moraju zadovoljiti imovinski cenzus i krug osoba koje su ovlaštenici prava na sekundarnu pravnu pomoć (koja obuhvaća pravni savjet, sastavljanje podnesaka u sudskim postupcima, zastupanje u sudskim postupcima, pravnu pomoć u mirnom rješenju spora te oslobođenje od plaćanja troškova sudskog postupka i oslobođenje od plaćanja sudskih pristojbi) i kojima se sekundarna pravna pomoć odobrava bez utvrđivanja imovnog stanja. U taj krug ulaze i žrtve kaznenog djela nasilja u postupku radi ostvarivanja prava na naknadu koja je počinjenjem kaznenog djela prouzročena. Također, pri utvrđivanju imovinskog stanja ne uzimaju se u obzir ukupni prihodi i imovina počinitelja nasilja u obitelji ako je podnositelj zahtjeva za odobravanje sekundarne pravne pomoći žrtva toga nasilja. Status žrtve kaznenog djela nasilja dokazuje se pravomoćnom sudskom odlukom donesenom u kaznenom postupku.

Svjetska zdravstvena organizacija u svom Izvještaju o nasilju i zdravlju u svijetu 2002. godine navodi kako je seksualno nasilje «bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarivanja seksualnog čina, neželjeni seksualni komentar ili prijedlog koji je usmjeren protiv osobe i njezine seksualnosti, a koji može počiniti druga osoba bez obzira na odnos sa žrtvom ili stanje u kojem se nalaze. Karakterizira ga uporaba sile, prijetnje ili ucjene za ugrožavanje dobrobiti i/ili života same žrtve ili njoj bliskih osoba«. Iako takva definicija nije upotrebljiva za pravne svrhe, jedna je od najobuhvatnijih definicija koja naglašava sve osnovne dimenzije problema.

Državna tijela obuhvaćena ovim Protokolom dužna su odmah poduzeti mjere potrebne za osiguranje ustroja, organiziranosti, opremljenosti i dovoljnog broja specijaliziranih stručnjaka/inja koji se sukladno propisanoj nadležnosti bave problematikom seksualnog nasilja, uz osiguranje financijskih sredstava u Državnom proračunu Republike Hrvatske u resornim ministarstvima.

Seksualno nasilje uočljivo je u širokom kontinuumu, od seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja, preko silovanja do trgovanja ženama radi prisilne prostitucije i/ili pornografije. Osim navedenih oblika u seksualno nasilje se ubrajaju i tradicionalne štetne prakse (poput sakaćenja ženskih spolnih organa), kazne za rodnu transgresiju i silovanje u ratu.

Najčešći oblici seksualnog nasilja su:

a) seksualno uznemiravanje i/ili napastovanje je jedan od najčešćih oblika seksualnog nasilja koji obuhvaća neželjena seksualna ponašanja koja nužno ne uključuju fizički dodir te time osobu dovode u neugodan i ponižavajući položaj i izazivaju osjećaj srama. U većini slučajeva se radi o ponovljenim ponašanjima koja se javljaju kroz dulje vremensko razdoblje i za koje žrtva ne može naći sustavno rješenje. Najčešći oblici su neželjene seksualne primjedbe i verbalni prijedlozi, neprikladna pažnja, fizički dodiri, seksističke, uvredljive i diskriminirajuće primjedbe i šale, širenje seksualnih glasina o osobi i drugo.

b) seksualno zlostavljanje i/ili prisilne spolne radnje obuhvaćaju mnoge oblike seksualnog nasilja koji su teži od seksualnog uznemiravanja, a prema postojećim zakonima još ne ulaze u kategoriju silovanja. Obuhvaćaju neželjena seksualna ponašanja iznuđena primjenom sile i/ili prijetnji, a uključuju fizički dodir s nasilnikom – neželjeni i prisilni dodiri intimnih dijelova tijela, seksualne aktivnosti izmanipulirane lažima, prijetnjama, pritiskom te prisiljavanje na masturbaciju.

c) silovanje je najteži oblik seksualnog nasilja koji uključuje prisilnu vaginalnu, analnu i/ili oralnu penetraciju penisom, drugim dijelom tijela i/ili objektima. Ubraja se među izuzetno teška i traumatska iskustva s teškim posljedicama za žrtve. S obzirom na počinitelja možemo razlikovati silovanje kao sastavni dio obiteljskog nasilja (silovanje u braku), silovanje u